

Muljeid

„VARASTATUD ÕNNE“

ESIETENDUSELT

tabad klassikalise ooperidramaturgia võtete meisterlikule kasutamisele ja loominguile edasiarendamisele.

See ooper on jutustus kolme inimese saatusest, kellelt kõigilt on varastatud nende õnn. Kuidas ja kelle poolt? Mi-

Esmapäeval, 26. novembril oli RAT «Estonias» Ukraina NSV ja Turkmeeni NSV teenelise kunstitegelase, riikliku preemia laureadi Julii Meituse ooperi «Varastatud õnn» esietendus. Selle ooperi repertuaari võtmine on teatri poolt tänuväärne sammuke nõukogude ooperiloomingu parimate teoste tutvustamisel.

Psühholoogilised isikudraamad ei ole meie tänapäeva ooperiloomingus eriti rohkearvulised. Seda enam peaks huvi pakkuma J. Meituse «Varastatud õnn», mis on nende hulgas üks tugevamaid. Seda ooperit kuulates tekib järjekordselt mõte, kui tähtis on see, et ooperil oleksid kirjanduslikult tugev algallikas ning muusikalise dramaturgia nõuetele vastav libreto.

Julii Meituse ooperi kirjanduslikuks aluseks on üks ukraina dramaturgia tippudest — Ivan Franko draama «Varastatud õnn», mille ainetel on libreto kirjutanud silmapaiste luuletaja, aka deemik Maksim Rõlski.

Ivan Franko sügavasisuline draama on leidnud Julii Meituse muusikas ereda ja kergestatud kehastuse. Selles suhtes paeluvad erilist tähelepanu ooperi muusikalise dramaturgia tervikkus ning karakterite meisterlik kujundamine. Suurepäraseks on värvikad kooripartiid, milles koor täidab alati kindlat dramaturgilist funktsiooni. Samuti on orkestripartiiis kajastunud tege- laste sisemaailm, nende elamuste ja tunnete areng, n.-õ. psühholoogiline alltekst. Paljud momendid ooperis vii-

kola Zadorožnoi õnn on tema naine Anna, kelle rõõvit temalt naise endine armastatu, sandarm Mihhailo Gurman, kes omakorda peab Mikolat oma õnne rõõvijaks. Anna õnne — tema armastuse Mihhailo vastu on rõõvinud tema kasuühend vennad, kes sundisid teda Mikolale mehele minema. Selles keerukas vahekordade põimikus võitleb igaüks oma õnne eest omamoodi. Mihhailo arvab, et õnne kättevoitmiseks piisab Mikola kõrvaldamisest. Alistuv ja vaevatud Mikola ei ole talle selles võitluses vääriline vastane, kuid meeleheitel viiduna ärkab ka temas protestivaim ning ta tapab Mihhailo. Anna on lõhestatud vastuoludest, kuid arvab leidvat oma õnne uuestitarganud armastuses Mihhailo vastu. Nende kõikide õnne aga on varastanud elu oma vastuolude, murede ja kannatustega...

Ülesehituselt rajaneb ooper klassikalise ooperidramaturgia printsiipidel. Tegelasete ja nende vahekordade ekspositsioon ning tegevuse sõlmumine toimub esimeses vaatuses. Juba avamängu esimesed taktid haaravad oma ereduse ja rahvusliku värvinguga. Muusikaline materjal on seotud Mikola kuju ning dramaatilise arengu kulminatsioonise iseloomustava muusikaga. Sellele järgnev koor annab iseloomustuse olustikule ning tegevuse õhkkonnale. Suurepäraseks on küllanoorte lahkumiskoor oma elurõõmsa tantsulisusega.

Tegelasete karakterid arenevad ariossetes episoodides. Anna esimene

aaria kajastab armastustunde uut virgumist, kui ta saab teada, et Mihhailo on elus. Mikola iseloomustuseks kujuneb tema stseen Annaga, milles näeme teda argipäeva muredest vaevatud inimesena, kelle protestki küllavanema vägivald vastu piirdub ähvardusega teda kohtusse anda, kuigi ta teab, et sellel ei ole mõtet — kellel võim, sellel õigus... Seda tugevamaks kontrastiks kujuneb Mihhailo ilmumine ning stseen, milles Anna tunded elustuvad. Suurepäraselt on kujundatud Mihhailo aaria ning järgnev duett. Pildi lõpus on nagu kogu õhkkond elektriseeritud — Mikola on seesmisele ärevusele vaatamata endiselt leebe ja leplik, Mihhailo on oma võidus juba ette kindel, Anna otsib lohutust palves.

Ooperi teine pilt toob kaasa esimese dramaatilise kulminatsiooni ja pöördemomendi. Selle keskseks episoodiks on Mikola ja Anna duett, milles Mikola kõneleb oma armastusest Anna vastu, Anna aga tunneb, et temale ega Mikolale pole õnne antud... Mihhailo on otsustanud tegutseda. Kuna eelmisel ööl on küllakõrtsi pererahvas tapetud, võtab ta kahtlustuse alla küllavanema poolt veriseks pektud Mikola ja vahistab tema. Mihhailo arvab, et sellega on tema õnne rõõviija kõrvaldatud. Samuti laseb Anna ennast tunnetest kaasa kiskuda.

Ooperi teine vaatus annab uue pöördemomendi. Meile avaneb küllaraha suhtumine toimivasse. Kuuldused Mihhailo ja Anna kohta on jõudnud levida. Suurepäraselt kajastab seda küllanaiete tertsett nende välise vagaduse ja samaaegse keelepeksuhimuga. Nad on valmis hukka mõistma kõike, mis ei ole kooskõlas nende kujutlusega moraalist ning ennekõike muidugi Annat. Meestel on aga oma suhtumine: nende põlgus on pööratud ka Mihhailo vastu, sest nad peavad Mikolat süütuks. See avaldub ilmekalt tantsustseenis, kui rahvas keeldub Mihhailo ja Annaga koos tantsimast. Kui ilmub vanglast vabanenud Mikola, on selge, kelle pool on rahva sümpaatia. Keegi ei usu sandarmit, kes väidab, et tema olevat Mikola päästnud karistusest. Jõudude vahekord on muu-

tunud: Mihhailol ei õnnestunud Mikolat kõrvaldada ning Anna läheb oma mehega kaasa. Kes neist saab tagasi oma varastatud õnne?

Kolmanda vaatuses esimene pilt on dramaturgiliseks kulminatsiooniks. Mikola ei tea, milliseks on kujunenud Anna ja Mihhailo suhted. Anna mõtted on aga ainult Mihhailo juures. See kõik leiab väljenduse Anna kaunimeloodilises ja haaravas aarias. Tema armastustseen Mihhailoga, mida Mikola pealt näeb, peaks tooma murrangu vahekordadesse, sest Anna otsustab mitte midagi enam varjata. Kaunis, rahvalaululise meloodiaga ariososos anub Mikola Annat talle kinkima veel raaskestki õnne. Oma suure armastuse nimel on ta valmis Annale kõike andestama. Selle traagilise stseeni katkestab joounud sandarmi tulek, ja lausa vapustava jõuga avanevad meile muserdatud hingega inimese kannatused, kellele saavad osaks hirmsad mõnitused tema hävinud õnne varem etel...

Lahendus saabub viimases pildis, mis on kujundatud erakordselt haaravalt ja suure dramaatilise jõuga. Värvikad on Mikola juurde kogunenud naabrite joogilaul ning sellele järgnev Mikola sügava meeleheitel traagikast läbitud laul. Naabrite soovist otsustavam olla saab ta nagu uut jõudu võitluseks ning kui sandarm teda jälle mõnitab ja peksab, haarab ta kirve ja tapab tema. Mihhailo mõistab, et ta on võitluse õnne eest kaotanud. Surres tajub ta oma süüd ega süüdistada oma surmas kedagi peale iseenda. Kes sai tagasi varastatud õnne? Mitte keegi...

Ooperi muusika kunstilised väärtused on suured. Värske ja rikas harmoonia, juhtmotiivide oskuslik kasutamine, dramaturgiline tihedus — see kõik tõstab «Varastatud õnne» tänapäeva

Stseen ooperist «Varastatud õnn». Anna — Aino Kylvand, Mikola — Viktor Gurjev.

nõukogude ooperimuusikas väljapaistvale kohale.

Teatrile oli selle ooperi lavaletoomine tubliks loominguiseks saavutuseks. Lavastaja, vabariigi teeneline kunstitegelane Udo Väljaots on suutnud hästi tabada teose rahvuslikku värvingut ning luua haaravaid stseene. Tublisti ja tõsiselt on töötatud osatäitjatega, mille tulemuseks on rida kunstilisi õnnestumisi, nagu Mikola (vabariigi rahvakunstnik V. Gurjev) ja Mihhailo (NSV Liidu rahvakunstnik G. Ots) kujud, kelle juures tundus kujutatava karakteri sügavat mõistmist, elamist nende inimeste mõtetega ja tunnetega. Vähem rahuldus Anna (A. Kylvand), kelle juures andis mõningal määral tunda teatav pealiskaudsus osa olemuse süvenemisel.

Heaks tuleb pidada Lembit Roosa lakoonilist ning maitsekalt lavakujundust. Ilmekad on Senta Otsa kujundatud tantsustseenid.

Eriti tahaks märkida orkestri ja dirigendi Vallo Järvi tööd, kes suutsid luua hea kontakti lavaga ning ooperi muusikalised väärtused haaravalt kuulajateni viia.

Tahaks loota, et see ooper jääb kauaks RAT «Estonia» mängukavasse.

F. RANDEL